

УДК 342.7

ГОЛОВКО О.М., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
НДІ інформатики і права НАПрН України,
старший викладач кафедри публічного права
НТУУ “КПІ імені Ігоря Сікорського”.
ДУБЕНЕЦЬ А.С., студентка факультету соціології і права,
НТУУ “КПІ ім. Ігоря Сікорського”.

РОЛЬ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНИХ ПОСЛУГ У ПРАВОВІДНОСИНАХ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ

Анотація. У статті проаналізовано роль та перспективи цифровізації державних послуг у контексті наявності іноземного елемента в житті України з огляду на процес європейської інтеграції нашої держави, досліджено досвід європейських країн у питанні електронного урядування.

Ключові слова: цифровізація державних послуг, євроінтеграція, електронне урядування.

Summary. This article analyzes the role and perspectives of digitalization of public services in the context of the presence of foreign elements in the life of Ukraine with regard to the process of European integration, European countries' experience in e-governance is explored.

Keywords: digitalization of public services, European integration, e-government.

Аннотация. В статье проанализирована роль и перспективы цифровизации государственных услуг в контексте наличия иностранного элемента в жизни Украины, с учетом процесса европейской интеграции нашего государства, исследован опыт европейских стран в вопросе электронного управления.

Ключевые слова: цифровизация государственных услуг, евроинтеграция, электронное управление.

Постановка проблеми. Процес невинної цифрової трансформації політичної, економічної, соціальної, культурної сфер життя суспільства свідчить про розвиток глобального цифрового простору, який являє собою рушійну силу побудови інформаційного суспільства та суспільного прогресу. Цифровий сектор економіки України набуває поступової динаміки, адже активно залучення населення у сферу використання цифрових технологій, безпосередньо детермінує стрімке поширення електронної комерції, популяризацію ведення бізнесу через он-лайн платформи, створення інноваційного програмного забезпечення. Зростання значення цифрових комунікацій поступово охоплює не тільки сторону корпоративного або приватного життя особи, але й знаходить своє відображення у взаємодії з державною та муніципальною владою.

В умовах інтеграції України в Європейське співтовариство, питання функціонування електронних сервісів із надання публічних послуг набуває актуальності значення, оскільки зважаючи на реалізацію ЄС цифрової стратегії та досвід впровадження таких систем країнами Європи, зокрема Нідерландами, Данією, Фінляндією, Швецією, свідчить про широкий спектр переваг такої моделі здійснення адміністративної діяльності [4, с. 2].

Результати аналізу наукових публікацій. Питаннями дослідження регулювання відносин з іноземним елементом займалися Гожій І.О., Чубарев В.Л. та ін. Розвиток цифровізації, електронного урядування в Україні здійснювали такі вчені, як Погорєцька Н.В., Карпенко О.В., Чукут С.А. Проте роль цифровізації державних послуг

у контексті регулювання відносин за участю іноземного елемента в житті України, адже покращення інвестиційного клімату, продовжує бути одним із потенційних чинників розвитку сфери економіки.

Метою статті є визначення особливостей правового регулювання суспільних відносин у сфері надання публічних послуг при використанні цифрових технологій.

Виклад основного матеріалу. Одним із ключових напрямків діяльності органів державної влади є надання публічних послуг. Так, зокрема Карпенко О.В. під публічними послугами розуміє всі види діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, які здійснюються в інтересах як окремого громадянина, так і суспільства, надання яких зумовлене повноваженнями конкретного органу влади, до компетенції якого вони належать [6].

Сучасна парадигма публічного управління передбачає запровадження нових механізмів та підходів, які б сприяли розвитку “партнерської” взаємодії між владою та громадськістю. Суттєву роль у даному питанні відіграє зникнення комунікативних бар’єрів, що виявляється в утвердженні суспільно орієнтовних акцентів при здійсненні державно-владних повноважень публічною владою, публічні звітування перед громадськістю щодо підсумків своєї роботи за певний період, функціонування при державних органах консультативно-дорадчих, забезпечення зворотнього зв’язку.

Саме реалізація комунікаційної стратегії сприяє підвищенню прозорості, відкритості, ефективності органів державної влади. Питання надання публічних послуг відіграє у даному процесі особливу роль, оскільки підвищення їх якості безпосередньо пов’язане із ступенем реалізованості суспільних інтересів тобто результативністю діяльності, що досягається шляхом правової визначеності, забезпечення загального доступу на єдиних засадах.

Особливістю надання публічних послуг в останні роки стала їх “цифровізація”. Квінтесенція розуміння цифровізації є доволі багатогранною. Обраний вектор поєднує у собі використання цифрових технологій для збору, аналізу даних з метою отримання релевантної та структурованої інформації, а також багатоканальне інформування та залучення громадян, електронну ідентифікацію, вільне поширення, використання та розповсюдження відкритих державних даних [2].

Так, Президент Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн, у Політичних рекомендаціях Єврокомісії 2019 – 2024 року наголошує, що “цифрові технології, особливо штучний інтелект, змінюють світ з небаченою швидкістю, і їх використання допоможе знайти рішення суспільних проблем від здоров’я до сільського господарства, від безпеки до виробництва” [3, с. 13].

В умовах цифровізації вагому роль відіграє впровадження електронного урядування, що являє собою основний спосіб організації державної влади за допомогою інформаційної мережі. Концепція “електронного урядування” набула значного поширення як на території американського континенту, так і країн західної Європи.

Відстеження прогресу держав-членів ЄС у сфері цифрової конкурентоспроможності стало можливим у зв’язку із запровадженням Європейською Комісією “Індексу цифрової економіки та суспільства”, який базується на таких критеріях:

- інтегрованість цифрових технологій;
- надання державних послуг через інформаційно-телекомунікаційні технології;
- поширеність серед населення застосування он-лайн-сервісів з отриманням послуг [4].

Найвищий показник в імплементації державних послуг зафіксовано у Фінляндії, Естонії, Нідерландах, Іспанії.

Згідно з дослідженнями ООН, викладеними у “United Nations E-Government Survey 2018”, спостерігається позитивна динаміка серед 193 досліджуваних країн світу до зростання рівня розвитку е-уряду. До групи з дуже високим індексом розвитку електронного урядування в 2018 р. віднесено 40 країн; 71 країну – до групи з високим індексом розвитку електронного урядування; 66 країн – з середнім індексом та 16 країн – до групи з низьким [12].

Тенденції розвитку електронного самоврядування простежуються на трьох рівнях:

- міжвідомчому – при взаємодії органів державної влади між собою з метою оптимізації функціонування адміністративного апарату;
- приватному – при партнерстві влади та суб’єктів підприємництва задля скорочення державних витрат за рахунок використання технології аутсорсингу та створення прозорої системи державних закупівель;
- громадському – при співробітництві громадськості з публічною владою з метою залучення громадян до прийняття рішень органами влади, подолання бюрократизованості адміністративної діяльності, побудова електронної демократії.

Доцільно зауважити, що, як вказує Чукут С.А., електронна демократія є вагомим складовою електронного урядування, адже її головною метою є задоволення потреб громадян, досягнення суспільних цінностей шляхом використання переваг інформаційного суспільства, подолання таких негативних явищ як корупція, формалізація сучасного управлінського процесу [9, с. 122].

Сучасний стан цифрових змін у сфері урядування в Україні перебуває на перших етапах активного впровадження, адже імплементація електронного урядування в Україні забезпечує втілення положень Угоди про асоціацію України та ЄС, зокрема у частині співробітництва в галузі електронної торгівлі, регулювання електронно-комунікаційних послуг, відносин з бізнес-спільнотою.

Сталий розвиток цифрового простору в Україні здійснюється під впливом інвестиційної діяльності провідних країн світу, іноземних компаній, зацікавлених у підвищенні рівня технічного розвитку країни та темпів структурної перебудови економіки.

Оцінка перспектив покращення інвестиційного клімату в країні вимагає вдосконалення нормативного регулювання правових відносин приватного характеру, розробки нових підходів щодо формування механізму залучення інвестицій. Враховуючи дані Держстату України надходження прямих інвестицій (акціонерного капіталу) в Україну за січень – вересень 2019 склало 1 668,3 млрд. долларів США. Окрім того, приплив прямих іноземних інвестицій в Україну у 2019 році склав 2,5 млрд. долл. США. Станом на 01 жовтня 2019 року найвагоміші обсяги надходжень прямих інвестицій були спрямовані до підприємств промисловості – 33,3 % та установ та організацій, що здійснюють оптову та роздрібну торгівлю, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 16,6 % [10].

Функціонування іноземних юридичних осіб в Україні безпосередньо вимагає екстериторіального визнання їх правосуб’єктності на основі внутрішніх норм країни перебування та міжнародних договорів, укладених між Україною та іноземною державою [11].

Встановлення наявності підстав, або обмеження щодо здійснення підприємницької діяльності, а також порядок здійснення реєстрації, отримання ліцензій визначається законодавством України. У даному контексті, запровадження можливості електронної реєстрації іноземної юридичної особи, дозволило не тільки спростити процедуру, але і

дистанційно здійснювати підготовку, редагування або доукомплектування необхідних документів без географічних обмежень.

Регламентація правового статусу юридичних осіб, здійснюється за допомогою норм міжнародного приватного права, які передбачають визначення меж правосуб'єктності, тобто обсягу її правоздатності та дієздатності на основі особистого закону юридичної особи та державної приналежності, що відіграє ключову роль у встановленні ознак юридичної особи або навпаки – їх відсутності, організаційно-правової структури.

Досліджуючи питання реєстрації іноземних юридичних осіб в Україні Чубарев В.Л., звертає увагу на випадки, коли згідно з національним правом юридичної особи не вимагається реєстрація у торговому реєстрі, однак за українським законодавством передбачено надання витягу із торгового реєстру у разі реєстрації представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності в Україні [11, с. 109].

З цього приводу Дзера О.В. зазначає, що французькі юридичні особи, які вчиняють операції з нерухомістю, землевпорядкуванням, а також компанії для спільної професійної діяльності (цивільні професійні компанії ревизорів тощо) не зобов'язані поширювати (публікувати) про себе відомості, зокрема реєструвати їх у торговому реєстрі [12].

Окрім цього, стаття 25 Закону України “Про міжнародне приватне право” визначає особистим законом юридичної особи право держави місцезнаходження юридичної особи (її створення), а у випадку відсутності таких умов – право держави, у якій знаходиться виконавчий орган управління юридичної особи [1].

Існування різних підходів до сутності особистого закону юридичної особи, як зазначає Погорецька Н.В., негативно впливає на розвиток міжнародних економічних відносин, оскільки може призвести до виникнення проблеми “подвійної національності” юридичної особи, подвійного оподаткування або відсутності податкового доміліцію. При цьому, виникає необхідність врахування існуючих офшорних зон та практику виведення підприємства з-під юрисдикції держави, а тому доцільним є встановлення та застосування критерію контролю до компаній, які зареєстровані в офшорній зоні [13, с. 104].

Отже, правове регулювання функціонування представництв, філій, дочірніх компаній іноземної юридичної особи спрямоване на створення сприятливих умов для здійснення підприємницької діяльності, адже принципова зміна умов щодо реєстрації, а саме зменшення строку на її здійснення та адміністративного збору, що передбачені Постановою Кабінету Міністрів України від 23.10.19 р. № 893, є одним із факторів позитивного впливу на бізнес-клімат в Україні.

Водночас, впровадження цифрових технологій у наданні публічних послуг іноземним компаніям допоможе вирішити ряд питань, пов'язаних з підготовкою та поданням документів до уповноваженого органу, скоротить час на їх обробку, мінімізує розбіжності або помилки в документах. Важливим кроком у цьому питанні стало запровадження Державною фіскальною службою оплати податків, зборів та ЄСВ он-лайн, і хоча наразі система перебуває у пілотній експлуатації, такі реформи свідчать про прагнення України відповідати європейським стандартам у сфері надання цифрових послуг.

Разом з тим, в умовах підвищення інтенсивності глобальних міграційних процесів актуальності набуває дослідження перспектив цифровізації державних послуг, які надаються у процесі регулювання суспільних відносин приватного характеру, ускладнених іноземним елементом.

Так, за даними Державної міграційної служби, станом на 1 вересня 2019 року в Україні на обліку перебуває 280872 іноземці, які проживають на підставі посвідки на постійне проживання та 114394 іноземців, які проживають в Україні на підставі посвідки на тимчасове проживання. Водночас, за даними колишнього міністра соціальної політики Рєви А.О., майже 3 міл. 200 тисяч українців працюють за кордоном на постійній основі, однак ця цифра може зростати і до 6 – 7 міл., оскільки трудова міграція має і сезонний характер [16].

Однак, однією з найбільш колізійних сфер у міжнародному приватному праві є спадкові відносини, адже зв'язок особи з декількома правопорядками призводить до ускладнення вирішення таких питань як: визначення кола спадкоємців, вимог до форми заповіту, складу спадкового майна, дійсності заповіту тощо.

Наприклад, законодавство деяких країн, зокрема Німеччини, передбачає право укладання спільних заповітів подружжя, а в Англії, США – вільних заповітів. На противагу цьому, законодавство Італії, Польщі визнає заповіт тільки як односторонній акт. Натомість, Французький цивільний кодекс прямо забороняє спільні і взаємні заповіти [7, с. 289].

Вимоги до змісту заповіту теж мають особливості. У деяких країнах передбачається можливість призначити спадкоємців та вирішення питань щодо розпорядження майном. Законодавство інших країн, крім розпоряджень майнового характеру і визначення кола спадкоємців, допускає у заповіті також положення щодо визнання позашлюбної дитини, призначення неповнолітньому опікуна, призначення виконавця заповіту [7, с. 290].

В умовах переходу в Україні до надання цифровізованих державних послуг, вважаємо за необхідне створення окремого розділу в Єдиному реєстрі заповітів та спадкових прав, до якого будуть вноситися справи, пов'язані з регулюванням спадкових відносин за участю іноземного елемента. При цьому необхідно урахувати особливості формування та описування таких справ, зумовлені їх змістом. Такий підхід обумовлений плюралізмом правопорядків, які можуть бути застосовані для регламентації спадкових відносин і буде сприяти належній систематизації.

Не менш вагому роль при врегулюванні відносин за участю іноземного елемента відіграють справи про міжнародне усиновлення, адже загальнонаціональним пріоритетом у політиці держави є охорона та захист прав, інтересів дитини, забезпечення реалізації прав дитина на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист тощо [5]. Вдосконалення інституту усиновлення в Україні детерміновано щорічним зростанням кількості дітей, які залишилися без батьківської турботи. Статистика Міністерства соціальної політики України вказує, що станом на 31 грудня 2018 року в Україні на обліку дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування перебувало 70491 дитина, із них 22126 дітей-сиріт та 48365 дітей, позбавлених батьківського піклування. Наведені дані не можуть не приголомшувати. Слід зазначити, що з кожним роком увага суспільства до вирішення питання забезпечення дітей зростає. Так, згідно стану на 31 березня 2018 року в Україні функціонувало 1039 дитячих будинків сімейного типу, в яких виховувалося 6929 дітей та 3646 прийомних сімей, в яких виховувалося 6863 дитини [17].

Міжнародне усиновлення відіграє помітну роль у наданні дітям-сиротам та дітям, які залишились без батьківського піклування, благополучних умов виховання в сім'ї. Особливістю колізійного регулювання відносин з усиновлення в Україні є застосування кумуляції, тобто одночасного використання права різних держав, з якими зазначені відносини мають юридичний зв'язок [8, с. 2]. Відповідно до частини 1 статті 69 Закону

України “Про міжнародне приватне право” – “усиновлення та його скасування регулюються особистим законом дитини та особистим законом усиновлювача. Якщо усиновлювач – подружжя, яке не має спільного особистого закону, то застосовується право, що визначає правові наслідки шлюбу” [1].

Проаналізувавши дану норму, ми можемо стверджувати, що вона є двосторонньою колізійною нормою, оскільки вона прямо не визначає право якої держави повинно бути застосоване, однак формулює загальний принцип, за допомогою якого можна обрати право. Разом з тим, колізійні норми щодо усиновлення містяться у договорах про правову допомогу: договори з Польщею, Грузією, КНДР, В’єтнамом.

У деяких договорах передбачено, що у справах про усиновлення чи його скасування особами з різним громадянством компетентними є установи тієї договірної держави на території якої подружжя має чи мало спільне місце проживання або місцеперебування (ст. 33 Договору з Албанією, ст. 26 – з Алжиром) [7, с. 269].

Процедура усиновлення здійснюється відповідно до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей від 08 жовтня 2008 року, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України. Порядок передбачає, що громадяни України, які проживають за межами України, іноземці, які бажають усиновити дитину, беруться на облік Державним департаментом усиновлення та захисту прав дитини, попередньо подавши справу із необхідними документами, перелік яких встановлений абзацом п’ятим пункту 91 Порядку. Важливим є те, що стати усиновлювачем особа може лише після отримання рішення про усиновленням дитини.

З цього приводу Гожій І.О. зазначає, що процедура міждержавного усиновлення в Україні складна і досить громіздка, що насамперед пояснюється необхідністю одночасного використання правових приписів країн, з якими суб’єкти правовідносин мають юридичний зв’язок [8, с. 4].

Погоджуючись із думкою автора, ми вважаємо, що цифровізація державних послуг при здійсненні процедури міждержавного усиновлення виявляється у доцільності оцифрування та переведення в електронний вигляд окремих документів та дій, наприклад, можливість електронної реєстрації для подачі документів до уповноваженого органу або отримання запрошення на співбесіду для ознайомлення з інформацією про дітей, які можуть бути усиновленими. На нашу думку, створення такої альтернативи детерміновано тим, що здійснення процедури міждержавного усиновлення дитини займає досить тривалий час та вимагає виконання ряду дій особисто усиновлювачем або через представника: подання справи до Міністерства соціальної політики, знайомство та встановлення контакту з дитиною, участь у судовому засіданні, і тому переведення деяких “проміжних” етапів усиновлення в електронну форму забезпечить встановлення відповідності процедури викликам сучасності та сприятиме розвантаженню, оптимізації роботи уповноважених органів.

Висновки.

Узагальнюючи вищезазначене, вважаємо, що роль цифровізації державних послуг є вагомою у кожній сфері діяльності держави, адже цифрові технології відкривають унікальні перспективи розвитку і створюють рівні можливості для кожного у доступі до інформації та знань. Вони забезпечують ефективну взаємодію органів державної влади та громадян, результатом чого є оптимізація механізму участі громадськості в державному управлінні та перехід на якісно новий рівень “діалогу” – електронну демократію, підвищення прозорості, відкритості органів державної влади. Будучи потужною рушійною силою, цифрові технології стимулюють впровадження інноваційних підходів у

виробництві та створенні цифрових інфраструктур, залученні іноземних інвестицій, налагодженні міжнародного співробітництва, тим самим забезпечуючи економічний прогрес України.

Використана література

1. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.05 р. № 2709-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 32. С. 422.
2. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018 – 2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Закон України від 17.01.18 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80> (дата звернення: 01.02.2020).
3. Political guidelines for the next European Commission 2019 – 2024 by Ursula von der Leyen URL: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/political-guidelines-next-commission_en.pdf (дата звернення: 03.02.2020).
4. The Digital Economy and Society Index (DESI). URL: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi> (дата звернення: 04.02.2020).
5. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.01 р. № 2402. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. С. 142.
6. Карпенко О.В. Управлінські послуги в Україні: механізми надання органами влади. Київ: АМУ, 2014. 408 с.
7. Фединак Г.С., Фединак Л.С. Міжнародне приватне право: підручник. 4-е вид., перероб. і допов. Київ: Атіка, 2009. 500 с.
8. Гожій І.О. Деякі питання колізійного регулювання міждержавного усиновлення. *Політологія. Соціологія. Право.* – (Вісник НТУУ “КПІ ім. Ігоря Сікорського”). Вип. 1/2 (29/30) 2016.
9. Чукут С.А. Кращі європейські практики впровадження електронного урядування: досвід Данії. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 24. С. 141.
10. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності. – (Державна служба статистики). URL: http://ukrstat.gov.ua/metaopus/2019/2_05_03_01_2019.htm (дата звернення: 18.02.2020).
11. Чубарев В.Л. Статус юридичної особи в міжнародному приватному праві. *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. № 3(16). С. 104-109.
12. United Nations E-Government Survey 2018. URL: <https://publicadministration.un.org/en/research/un-e-government-surveys> (дата звернення: 18.02.2020).
13. Цивільне право України: підруч. У 2 кн. Кн. 2. 2-е вид. / О.В. Дзера, Д.В. Боброва, А.С. Довгерт та ін.; за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. – (Київський Нац. ун-т ім. Т. Шевченка). Київ: Юрінком Інтер, 2001, 780 с. URL: https://pidruchniki.com/1566072147024/pravo/klasifikatsiya_yuridichnih_osib_pravi_zarubizhnih_derzhav#98 (дата звернення: 18.02.2020).
14. Погорецька Н.В. Національність юридичної особи. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 3. С. 100-107.
15. Рева А.О. Трудова міграція – катастрофа для України? DSNEWS. URL: https://www.youtube.com/watch?v=P8j6Hpa_9Cg (дата звернення: 23.02.2020).
16. Моніторинг міграційної ситуації та змін у сфері управління міграцією та кордонами. URL: https://dmsu.gov.ua/assets/files/migprocess/zvit_vypusk_29.pdf (дата звернення: 23.02.2020).
17. Мета деінституалізації – реалізація права кожної дитини на сім'ю. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/15560.html> (дата звернення: 23.02.2020).

~~~~~ * * * ~~~~~